

Funded by
the European Union

PRAVA I SLOBODE NOVINARA U BOSNI I HERCEGOVINI: LOKALNI KONTEKST

*Pregled stanja, analiza prijava u lokalnoj
zajednici i preporuke za unapređenje
sigurnosti novinara*

Velida Kulenović i Amra Smriko

Zenica, decembar 2025. godine

SADRŽAJ

I UVOD.....	3
II PRAVNI OKVIR, STANJE MEDIJSKIH SLOBODA I MEHANIZMI ZAŠTITE NOVINARA U BOSNI I HERCEGOVINI.....	4
Pravna zaštita slobode izražavanja.....	4
Kontekst medijskih prava i sloboda u Bosni i Hercegovini.....	5
Ekonomski i politički izazovi za medije.....	6
Mehanizmi zaštite novinara.....	6
III STANJE PRAVA I SLOBODA MEDIJA U GRADU ZENICA.....	8
Lokalni kontekst.....	8
Pregled i analiza prijava kršenja prava i sigurnosti novinara u Gradu Zenica.....	10
IV PREPORUKE ZA EFIKASNIJU ZAŠTITU NOVINARA I MEDIJSKIH RADNIKA.....	19
V ZAKLJUČAK.....	20

I UVOD

Izvještaj „Prava i slobode novinara u Bosni i Hercegovini: lokalna perspektiva“ izrađen je u okviru projekta **„Snaga zajednice: Recimo NE kršenju prava i sigurnosti novinara u lokalnim zajednicama“**, koji provodi Lokalna fondacija Zenica uz podršku mreže SafeJournalists, u saradnji s lokalnim novinarima i relevantnim stručnjacima. Ovaj izvještaj predstavlja pregled stanja prava i sloboda novinara u Bosni i Hercegovini, sa posebnim fokusom na lokalni nivo.

Cilj izvještaja je dokumentovati i analizirati slučajeve kršenja prava i sigurnosti novinara u lokalnoj zajednici, pri čemu se posebno prikazuje kontekst medijskih sloboda u BiH, uključujući pravni okvir, institucionalne izazove i postojeće mehanizme zaštite novinara. Izvještaj nastoji identificirati ključne obrasce i izazove s kojima se novinari suočavaju, kao i ponuditi preporuke za unapređenje institucionalnih i društvenih mehanizama zaštite, uključujući rad kontakt-tačaka u policiji, tužilaštvima, organizacijama civilnog društva i medijskim udruženjima.

Ovaj dokument predstavlja prvi sistematizirani lokalni pregled kršenja prava novinara u Zenici, služi kao polazna osnova (baseline) za daljnje zagovaračke aktivnosti, jačanje kapaciteta lokalnih aktera i unapređenje sigurnosti novinara u lokalnim zajednicama, s ciljem stvaranja povoljnijeg okruženja za slobodno, profesionalno i odgovorno novinarstvo.

Izvještaj su pripremile Velida Kulenović i Amra Smriko, stručnjakinje sa dugogodišnjim iskustvom u oblasti medija i zaštite prava novinara te izgradnje i razvoja lokalne zajednice. Velida Kulenović je novinarka Federalnog radija, predsjednica Kluba BH novinara Zeničko-dobojskog kantona i istaknuta aktivistica posvećena zaštiti prava i sigurnosti novinara. Kroz svoj rad aktivno prati i dokumentuje slučajeve kršenja novinarskih prava, te se zalaže za jačanje profesionalnih i bezbjednosnih standarda u medijima. Amra Smriko je stručnjakinja za lokalni razvoj i podršku zajednicama, sa iskustvom u projektima koji promovišu medijsku pismenost i sigurnost novinara te kroz angažman u zajednici doprinosi jačanju kapaciteta lokalnih medijskih organizacija i implementaciji mehanizama zaštite prava novinara.

II PRAVNI OKVIR, STANJE MEDIJSKIH SLOBODA I MEHANIZMI ZAŠTITE NOVINARA U BOSNI I HERCEGOVINI

Pravna zaštita slobode izražavanja

Sloboda izražavanja u Bosni i Hercegovini zagarantovana je kroz više nivoa pravne zaštite, što predstavlja temelj za razvoj nezavisnog i profesionalnog novinarstva. Ustav Bosne i Hercegovine (član II/3(h)) eksplicitno osigurava slobodu izražavanja, dok Evropska konvencija o ljudskim pravima (EKLP) i njeni protokoli imaju direktnu primjenu i prioritet nad domaćim zakonima. Član 10. EKLP garantuje pravo na slobodu mišljenja, primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti.

Entitetski ustavi i zakoni, uključujući Ustav Federacije Bosne i Hercegovine i Ustav Republike Srpske, također priznaju ovo pravo. Postoje posebni zakoni koji regulišu slobodu pristupa informacijama, medijima i javnom informisanju, čime je pravna zaštita medijskih sloboda formalno snažna.

Zakoni koji trenutno čine okosnicu pravnog okvira relevantnog za slobodu pristupa informacijama i indirektno za medije i novinare uključuju:

- Zakon o slobodi pristupa informacijama na nivou institucija Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 61/23), reguliše pravo građana i pravnih lica da traže i dobiju informacije koje posjeduju institucije države BiH;
- Zakon o slobodi pristupa informacijama u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, br. 32/01, 48/11) uređuje pravo pristupa informacijama javnih organa unutar Federacije Bosne i Hercegovine, te priznaje da su informacije pod kontrolom javnih organa javno dobro i obavezuje vlasti da omoguće pristup informacijama uz transparentnost i odgovornost;
- Zakon o slobodi pristupa informacijama Zeničko-dobojskog kantona („Službeni glasnik ZDK“, br. 6/01) propisuje pravo građana i pravnih lica da traže informacije od javnih organa i institucija na teritoriji Zeničko-dobojskog kantona, omogućavajući veću transparentnost rada kantonalnih institucija i podršku slobodnom pristupu informacijama.

Ipak, stvarna primjena ovih zakona zavisi od nezavisnosti institucija, sudova i medija, kao i od političke kulture i društvene odgovornosti. Politički i ekonomski pritisci često ograničavaju mogućnost novinara da slobodno i kritički izvještavaju, a kvalitet novinarstva i nivo medijskih sloboda značajno varira između entiteta i regija.

Kontekst medijskih prava i sloboda u Bosni i Hercegovini

Prema svjetskom indeksu slobode medija koji svake godine objavljuju Reporteri bez granica, Bosna i Hercegovina ponovo je nazadovala i sa 81. pala na 86. mjesto među 180 rangiranih država. Prema ovom indeksu, Bosna i Hercegovina je 2023. godine zauzimala 81. mjesto, a samo godinu ranije bila je na 67. mjestu, na koje je pala sa 56. mjesta gdje se nalazila 2021. godine. Padu indexa uvelike doprinosi kriminalizacija klevete u Republici Srpskoj i pokušaja uvođenja represivnih zakona.

Među zemljama Zapadnog Balkana, Bosna i Hercegovina je rangirana iza Crne Gore (37. mjesto), Sjeverne Makedonije (42.) i Albanije (80.), a ispred Srbije (96.) i Kosova (99.). Na globalnom nivou, sloboda medija je u padu, a Svjetski indeks je po prvi put ocijenio da se sloboda medija nalazi u veoma teškoj situaciji.

Upoređujući trenutnu situaciju sa stanjem prije dvadeset godina, vidljiv je značajan pad medijskih sloboda u Bosni i Hercegovini. Kada je 2002. godine pokrenut Svjetski indeks slobode medija, BiH je bila na 43. mjestu, što jasno pokazuje trend pogoršanja medijskog okruženja u posljednje dvije decenije.

Sloboda medija i kvalitet novinarstva znatno variraju između entiteta. U Republici Srpskoj, novinarstvo je pod posebnim pritiskom zbog ponovne kriminalizacije klevete, sve većeg uticaja ruskih medija i političkog uplitanja u rad javnih emitera. Vlasti Republike Srpske vrše političku kontrolu nad javnim emiterom Radio Televizije Republike Srpske (RTRS), dok je državni javni servis BHRT doveden na rub finansijskog kolapsa. RT Balkan – regionalna podružnica ruskog propagandnog kanala RT – dodatno širi svoj uticaj u zemlji, što dovodi do povećane dezinformisanosti i polarizacije medijskog prostora.

U Federaciji Bosne i Hercegovine situacija je relativno povoljnija, ali i dalje postoje izazovi. Zakonski okvir za medije uglavnom je usklađen s međunarodnim standardima, ali modernizacija javne medijske politike je u zastoju.

Izmjene krivičnog zakonodavstva, posebno u Republici Srpskoj, uvode obavezu prethodnog pristanka za objavljivanje ličnih podataka uz mogućnost zatvorske kazne, što dodatno ograničava slobodu izražavanja. Propisi o zaštiti izvora i etički kodeksi postoje, ali njihova primjena ostaje neizvjesna.

Prema ocjenama devet stručnjaka iz oblasti medija i pravnih nauka, koji su analizirali nekoliko ključnih oblasti uključujući pravno okruženje, prevenciju, istrage i procesuiranje napada na novinare te stvarnu sigurnost, ukupan indeks sigurnosti novinara u Bosni i Hercegovini za 2024. godinu iznosi 2,61, što je na istom nivou kao i prethodne godine. Posebno je zabrinjavajuća kriminalizacija klevete u Republici Srpskoj, koja je rezultirala podnošenjem ukupno 218 krivičnih prijava, od kojih je 38 protiv novinara i medija, što dodatno opterećuje pravosudni sistem i negativno utiče na slobodu novinarskog izražavanja.

Ekonomski i politički izazovi za medije

Ekonomski uslovi za rad novinara u Bosni i Hercegovini ostaju teški zbog fragmentisanog tržišta, nedostatka održivog finansiranja i niske platežne moći građana. Novinari često primaju minimalne plaće, a kašnjenje plata i neplaćanje doprinosa dodatno umanjuju profesionalni status medija. Politički uticaji i zavisnost medija od ekonomskih centara moći dovode do autocenzure i izbjegavanja kritičkih tema. Etničke podjele i konkurencija iz susjednih zemalja koje govore istim jezikom dodatno ograničavaju kapacitet lokalnih medija da obavljaju svoj demokratski i informativni zadatak.

Mehanizmi zaštite novinara

U Bosni i Hercegovini postoje formalni i neformalni mehanizmi zaštite novinara, koji omogućavaju djelimičnu zaštitu prava i sigurnosti novinara u profesionalnom radu.

Formalni mehanizmi zaštite uključuju:

- Zakonske odredbe o slobodi pristupa informacijama i zaštiti novinarskih izvora;
- Pravnu mogućnost prijave kršenja prava nadležnim institucijama, uključujući sudove i ombudsmena za ljudska prava;
- Propise koji regulišu klevetu, povredu profesionalnih prava i zaštitu integriteta novinara.

Neformalni mehanizmi zaštite obuhvataju:

- Udruženja i klubove novinara, kao što je Udruženje BH novinari, Klub BH novinara Zeničko-dobojskog kantona, koji pružaju savjetodavnu, pravnu i psihološku podršku;
- Edukativne inicijative i treninzi za novinare o prepoznavanju prijetnji, rizika i samopomoći;
- Aktivnosti organizacija civilnog društva i resursnih lokalnih organizacija koje omogućavaju umrežavanje, razmjenu informacija i jačanje kapaciteta novinara za prijavu kršenja prava.

Razumijevanje pravnog okvira, stvarnog stanja medijskih sloboda, ekonomskih i političkih pritisaka, kao i dostupnih mehanizama zaštite predstavlja osnovu za daljnje djelovanje i unapređenje položaja novinara u BiH. Ovaj okvir omogućava jasnije sagledavanje izazova s kojima se novinari suočavaju te ističe važnost edukacije, zagovaranja i institucionalnih rješenja za unapređenje njihove sigurnosti i profesionalnog djelovanja.

U Bosni i Hercegovini funkcioniše Linija za pomoć novinarima – Free Media Help Line (FMHL) pri udruženju BH Novinari, čija je osnovna namjena pružanje podrške novinarima i medijskim radnicima u slučajevima prijetnji, napada, pritisaka, cenzure, kršenja slobode izražavanja, kao i pravnih problema vezanih za novinarski rad. FMHL pruža besplatnu pravnu pomoć i savjetovanje, organizuje javno zagovaranje prava novinara i reagovanja prema institucijama te redovno evidentira slučajeve kršenja prava novinara, objavljujući godišnje izvještaje o stanju slobode medija u BiH.

Sistem ranog upozoravanja i prevencije uključuje i međunarodne platforme i mehanizme poput: SafeJournalists, Media Freedom Rapid Response (MFRR), Platforma Vijeća Evrope za slobodu izražavanja i mapiranje napada na novinare, koji omogućavaju koordinisanu reakciju, prikupljanje podataka i preventivne mjere u slučajevima prijetnji ili napada na medijske profesionalce.

Značajan napredak postignut je imenovanjem 33 kontakt tačke u tužilaštvima i policijskim strukturama širom BiH, uključujući i Zeničko-dobojski kanton, čija je uloga komunikacija sa novinarima i novinarskim udruženjima u pitanjima sigurnosti te olakšavanje efikasnog postupanja u slučajevima prijetnji ili napada. Pored toga, u 2024. godini donesene su:

- Smjernice za glavne tužioce – opis zadataka kontakt osoba za sigurnost novinara,
- Smjernice za rukovodioce u policijskim agencijama – opis zadataka kontakt osoba za sigurnost novinara u policijskim agencijama.

Ovim smjernicama jasno se definišu dužnosti kontakt osoba u tužilaštvima i policijskim strukturama u cilju unapređenja efikasnosti postupanja u predmetima koji se tiču medija i medijskih radnika.

Zahvaljujući ovim pomacima, saradnja policije i novinarskih udruženja znatno je poboljšana u oblasti komunikacije i razmjene informacija, što doprinosi bržem reagovanju na prijetnje i napade. Ipak, praksa pokazuje da istrage i dalje traju duže nego što je potrebno, a često završavaju odlukama o neprovođenju istraga, što znači da su novinari i dalje izloženi rizicima u obavljanju svog posla.

U lokalnom kontekstu Zeničko-dobojskog kantona, FMHL i lokalne kontakt tačke omogućavaju novinarima da pravovremeno prijave prijetnje, pritiske ili kršenja prava putem web platformi i direktne komunikacije, čime se jača lokalni sistem zaštite. Pored formalne zaštite, veliki izazov ostaje ekonomska i politička nezavisnost medija, kao i osiguranje sigurnog radnog okruženja, što zahtijeva kontinuiranu edukaciju, zagovaranje i monitoring.

Ovi pravni i institucionalni mehanizmi, iako značajni, i dalje se moraju nadograđivati i primjenjivati u praksi kako bi novinari u BiH, uključujući ZDK, mogli slobodno i sigurno obavljati svoj profesionalni rad, bez straha od prijetnji, cenzure ili političkih pritisaka.

III STANJE PRAVA I SLOBODA NOVINARA UGRADU ZENICA

Lokalni kontekst

Na području Grada Zenice radi lokalni javni medijski servis RTV Zenica, Informativno-tehnički centri BHRT i Federalne Radio Televizije, dopisništvo agencije Fena, komercijalni radio Zenit, komjuniti Radio Active, te više portala od kojih su prepoznatljivi Zenicablog, Zenica.info, 072info. Dopisništva dnevnih novina „Oslobođenje“ i „Dnevni avaz“ prestala su da rade.

Mediji i medijske kuće su potkapacitirani, a novinari potplaćeni. Tehnološke promjene i digitalna revolucija donose potrebu da informacija bude objavljena istovremeno kada se dešava, a nedovoljan broj medijskih zaposlenika i njihova preopterećenost izaziva nezadovoljstvo medijskih radnika. Politička situacija kako na lokalnom tako i na kantonalnom nivou utiče i na sigurnost novinara odnosno, na ograničavanja pristupu informacijama. Krajem 2024. početkom 2025. godine novinarskim ekipama, izuzev lokalnog javnog servisa RTV Zenica nije dozvoljeno praćenje sjednice Gradskog vijeća. Prijetnje putem društvenih mreža, ali i nedostatak kvalitetnih informacija često kod građana stvaraju atmosferu da su novinari i mediji „krivci“ za brojne probleme.

U Gradu Zenica novinari imaju nekoliko dostupnih mehanizama zaštite svojih prava i sigurnosti. Lokalno, Klub novinara Zenica pri Udruženju BH novinari pruža savjetovanje, pravnu i stručnu podršku, dok Linija za pomoć novinarima (FMHL) omogućava prijavu prijetnji, napada ili cenzure. U okviru institucija Zeničko-dobojskog kantona postoje imenovane kontakt-tačke u Kantonalnom tužilaštvu Zeničko-dobojskog kantona i Upravi policije Ministarstva unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona, koje olakšavaju komunikaciju sa novinarima i procesuiranje slučajeva ugrožavanja njihove sigurnosti, a smjernice za rad ovih kontakt-tačaka jasno definiraju njihove dužnosti.

U okviru projekta „Snaga zajednice: Recimo NE kršenju prava i sigurnosti novinara u lokalnim zajednicama“, realizovanog uz podršku SafeJournalists, Lokalna fondacija Zenica razvila je prijavni formular koji novinarima omogućava jednostavno i strukturirano prijavljivanje slučajeva prijetnji, napada, cenzure ili drugih oblika kršenja prava i sloboda, što dodatno jača lokalne mehanizme zaštite i omogućava sistematsko praćenje i reagovanje na ovakve incidente.

Dodatno, saradnja sa međunarodnim mrežama kao što su SafeJournalists, Media Freedom Rapid Response i Vijeće Evrope pruža podršku i omogućava sistem ranog upozoravanja na prijetnje i napade.

Situacija u Zenici pokazuje da novinari rade u izazovnom okruženju, sa ograničenim resursima i rizikom od različitih pritisaka. Jasna potreba postoji za jačanjem edukacije, razvijanjem lokalnih mreža podrške i osnaživanjem pravnih i institucionalnih mehanizama kako bi novinari mogli obavljati svoj posao bez ugrožavanja sigurnosti i slobode izražavanja.

Pregled i analiza prijava o kršenju prava i sigurnosti novinara u Gradu Zenica

Projekat „Snaga zajednice: Recimo NE kršenju prava i sigurnosti novinara u lokalnim zajednicama“, koji provodi Lokalna fondacija Zenica uz podršku SafeJournalists, imao je dvojaku ulogu: edukaciju u svrhu prevencije i pravovremene reakcije na kršenja prava i sloboda novinara te pružanje podrške novinarima i medijskim profesionalcima.

S jedne strane, kroz informativne sesije i radionicu, gdje je učešće uzelo više od 50 članova lokalne zajednice i predstavnici svih lokalnih medija, učesnici su osnaženi da prepoznaju različite prijetnje, kršenja prava i sigurnosne rizike kojima su izloženi u svom radu, kao i da steknu praktična znanja o dostupnim mehanizmima pravne i profesionalne zaštite.

Predavači su bili predstavnici strukovnog Udruženja BH novinari, kantonalni tužilac kao kontakt tačka u lokalnom mehanizmu zaštite, advokat ekspert za zaštitu novinara pred sudom i drugim institucijama te freelance novinar. Poseban fokus stavljen je na pristup pravdi, prevenciju napada i samostalno prepoznavanje potencijalno opasnih situacija, te unapređenje profesionalnih i etičkih standarda u lokalnom novinarstvu.

S druge strane, razvijen je prijavni formular za evidentiranje prijetnji i kršenja prava novinara, koji je objavljen na web stranici Lokalne fondacije Zenica i predstavljen novinarima i svim članovima lokalne zajednice.

Prijavni formular novinarima i medijskim radnicima bio je dostupan u periodu od mjeseca maja do mjeseca novembra 2025. godine, a davao je mogućnost i anonimne prijave.

Ovim alatom novinari su imali mogućnost da sistematski prijavljuju incidente, bilježe motivaciju napada ili pritiska, te dobiju pravnu i stručnu podršku kroz lokalnu mrežu zaštite. Formular je omogućio prikupljanje podataka o stvarnom stanju sigurnosti novinara u Zenici i Zeničko-dobojskom kantonu, a ujedno je poslužio i kao sredstvo za podizanje svijesti o važnosti reagovanja na kršenja prava i sloboda novinara.

Kombinacijom edukativnog pristupa i praktične podrške, projekat je značajno doprinio osnaživanju lokalne medijske zajednice, povećanju njene otpornosti na

pritiske i ugrožavanje slobode izražavanja, te jačanju kapaciteta novinara da djeluju profesionalno i sigurno, uz bolju saradnju s institucijama i organizacijama koje pružaju zaštitu i podršku. Na taj način, projekat nije samo informisao, nego i aktivno stvarao mehanizme podrške i prevencije, čime je postavljen temelj za dugoročno jačanje slobode medija i sigurnosti novinara u lokalnoj zajednici.

Prema podacima prikupljenim kroz prijavi formular evidentirano je ukupno 17 prijava kršenja prava i sloboda novinara i medijskih radnika u lokalnoj zajednici. Ovi podaci ukazuju da lokalna zajednica odražava širu sliku stanja novinarskih prava u Bosni i Hercegovini, te da su trendovi i roblemi prisutni u Gradu Zenica u skladu s nacionalnim trendovima. Istovremeno, postojeći broj prijava naglašava efikasnost lokalnog prijavnog formulara kao alata koji komplementarno funkcioniše uz nacionalnu Liniju za pomoć, omogućavajući prikupljanje podataka i identifikaciju problema u realnom vremenu. Ipak, i pored ove aktivnosti, analiza ishoda prijava ukazuje na potrebu za dodatnom edukacijom, podrškom i jačanjem institucionalnog odgovora kako bi se novinarima omogućilo sigurnije i slobodnije obavljanje profesionalnih zadataka.

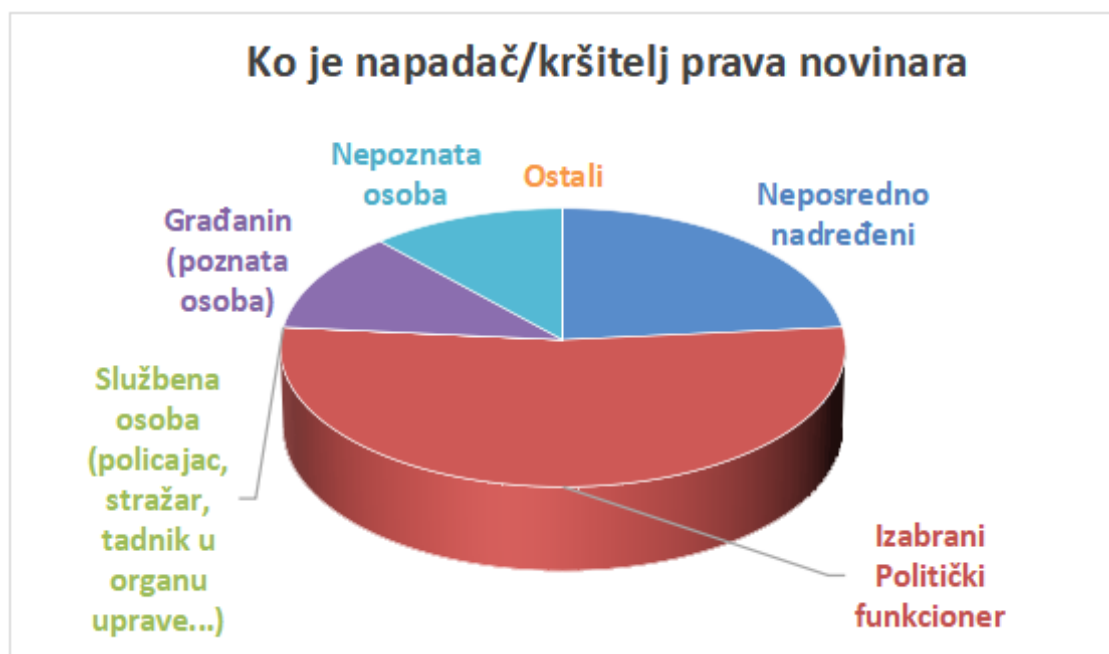
Od 17 prijava 3 prijave su podnijeli freelancer novinari, dok su preostalih 14 prijava podnijeli novinari koji su angažovani u nekoj medijskoj kući u lokalnoj zajednici. U pogledu spolne strukture, 8 je novinarki a 9 novinara podnijelo prijave.

Grafikon br.1

Napadači i kršitelji prava novinara u lokalnoj zajednici dolaze iz različitih sfera i često su povezani s političkim, ekonomskim i društvenim interesima. To su biti predstavnici lokalne ili kantonalne vlasti koji pokušavaju kontrolisati medijsko izvještavanje, urednici i vlasnici medija pod političkim ili komercijalnim pritiskom, kao i pojedinci iz javnosti koji reaguju agresivno na kritičke ili kontroverzne vijesti. U nekim slučajevima napadi dolaze od osoba povezanih s političkim kandidatima ili interesnim grupama, dok prijetnje putem društvenih mreža često dolaze od anonimnih korisnika ili organiziranih grupa koje žele zastrašiti novinare. Ovakva raznolikost počinitelja pokazuje da ugrožavanje prava novinara nije izoliran problem, već rezultat višestrukih i međusobno povezanih faktora unutar lokalne i šire društvene zajednice.

Podaci dobijeni iz analize prijava ukazuju da je najveći broj napadača i kršitelja prava i sloboda novinara, čak njih **9 predstavljaju izabrani nosioci političkih funkcija** (načelnik, premijer, zastupnik, vijećnik) dok **više od četvrtine čine neposredno nadređeni novinara odnosno njegov urednik**.

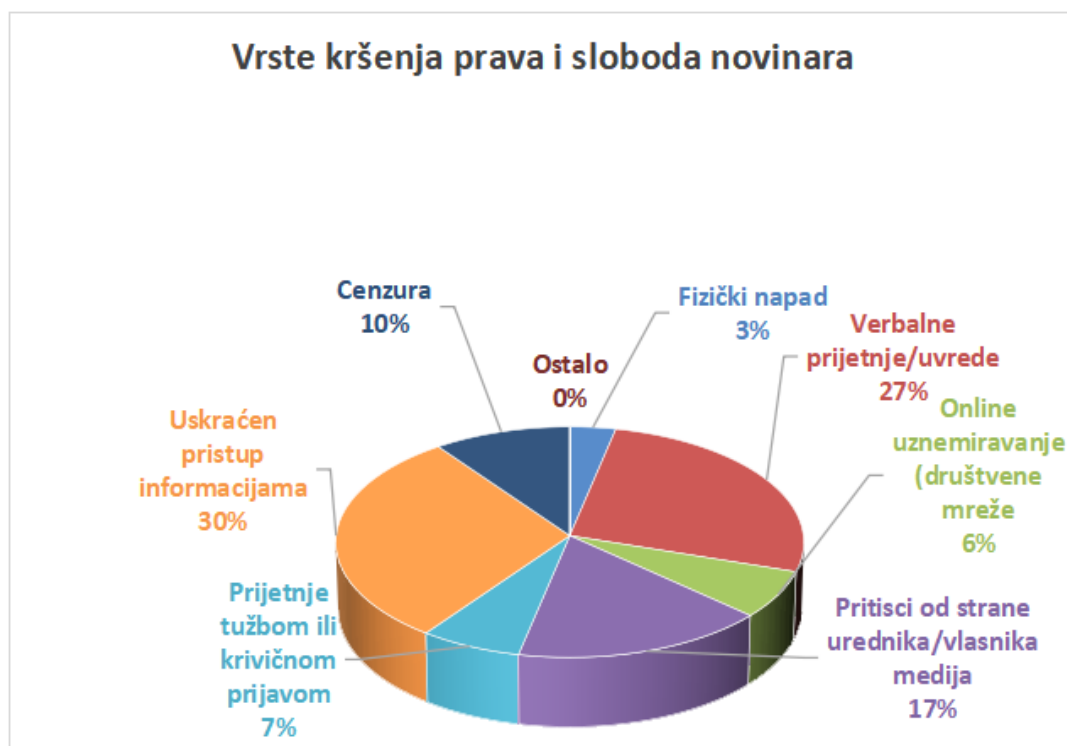

Grafikon br. 2

Ovi podaci pokazuju da pritisci i kršenja prava novinara u velikoj mjeri dolaze iz same političke i profesionalne okoline u kojoj novinari rade. Kada većinu napadača čine izabrani politički zvaničnici, to ukazuje na pokušaje kontrole medijskog izvještavanja i suzbijanja kritike vlasti, dok činjenica da više od četvrtine kršenja dolazi od urednika ili neposrednih nadređenih pokazuje da problem nije samo eksterni, već i unutar same medijske organizacije.

To sugeriše da novinari često djeluju pod višestrukim pritiscima – političkim, institucionalnim i profesionalnim – što otežava njihovu nezavisnost i sigurnost u obavljanju novinarskog posla.

Dalja analiza prijava ukazuje na različite oblike kršenja prava i sloboda novinara u lokalnoj zajednici. Čak **9 novinara** ukazalo je da im je **uskraćen pristup informacijama od strane službenih lica ili izabраних nosilaca političkih funkcija**, dok ih je **8 izjavilo da je bilo izloženo verbalnim prijetnjama i uvredama**. **Fizički napad** pretrpio je samo **1** od 17 novinara. Podaci ukazuju i da je **5 novinara trpilo pritiske od strane urednika i vlasnika medija** za kojeg radi, a zabilježena su i **3 slučaja cenzure**, dok su se **po 2 prijave** odnosile su se na **uznemiravanje putem društvenih mreža te prijetnje tužbom odnosno krivičnom prijavom**.

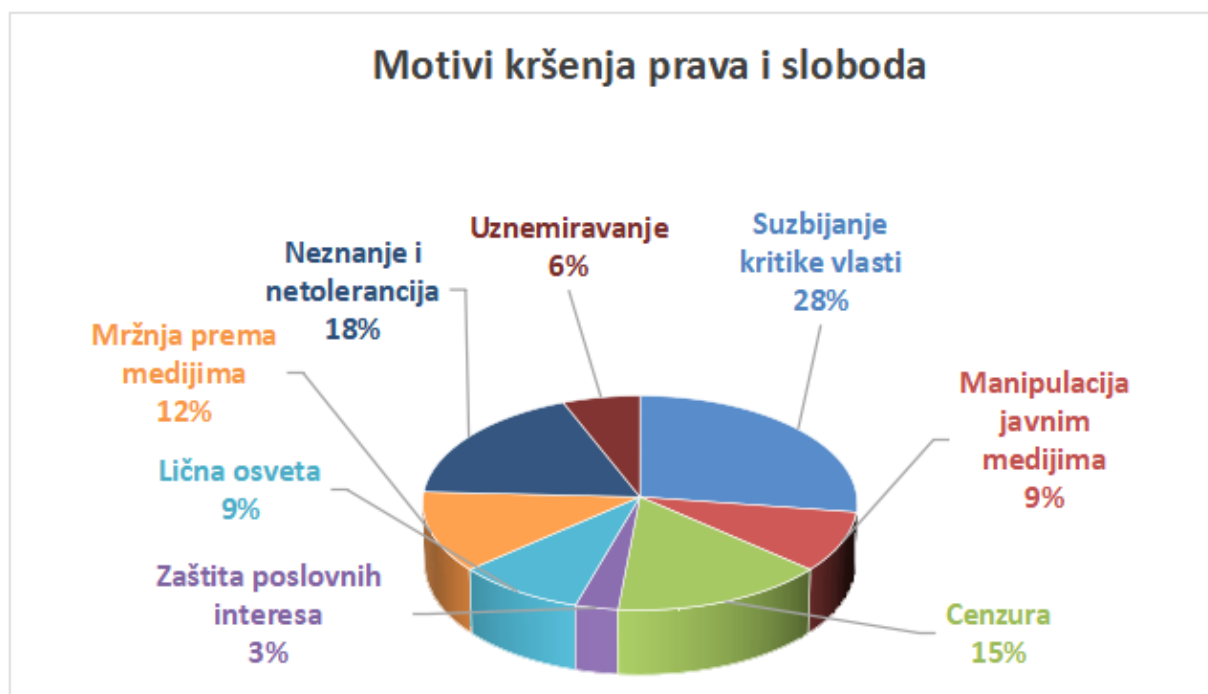
Grafikon br. 3

Navedeni rezultati analize ukazuju da je dominantan oblik pritiska koji dolazi od predstavnika vlasti i službenih lica, što pokazuje da politički uticaj i kontrola informacija ostaju glavni izazov za slobodu novinarskog rada. Verbalne prijetnje i uvrede predstavljaju čestu, ali često zanemarenu formu pritiska koja i dalje može ozbiljno uticati na sigurnost i psihološko stanje novinara, dok fizički napadi, iako rjeđi, potvrđuju da postoji stvarna opasnost za ličnu sigurnost novinara.

Pritisci od strane urednika i vlasnika medija te cenzura ukazuju na probleme unutar medijskih kuća, uključujući nedovoljnu profesionalnu zaštitu novinara i pritiske koji dolaze iz same organizacije, što dodatno ograničava nezavisnost novinarskog rada. Uz to, prijave vezane za društvene mreže i prijetnje tužbama ili krivičnim prijavama pokazuju da novinari djeluju u okruženju u kojem su i pravni i digitalni pritisci prisutni.

Sigurnost i sloboda novinara u lokalnoj zajednici nisu ugroženi samo od strane vanjskih faktora (političari, građani), nego i od unutrašnjih (urednici, vlasnici medija), što zahtijeva sveobuhvatne mehanizme zaštite, edukaciju i veću svijest o profesionalnim pravima i obavezama svih aktera u medijskom i političkom okruženju.

Iz analize motiva kršenja prava i sloboda novinara jasno je da najveći broj slučajeva čak njih **9** proizlazi iz pokušaja **suzbijanja kritike vlasti**. Dalje podaci ukazuju da je **6** slučajeva motivisano je **neznanjem i netolerancijom**, dok su **4** slučaja rezultat **mržnje prema medijima**. **Po 3** slučaja kršenja prava novinara bila su motivisana **manipulacijom javnim medijima, cenzurom ili ličnom osvetom**.

Grafikon br. 4

Gore navedeni podaci jasno pokazuju da su primarni motivi kršenja prava i sloboda novinara političke prirode.

Najveći broj slučajeva direktno proizilazi iz pokušaja suzbijanja kritike vlasti, što ukazuje na visok nivo političkog pritiska i instrumentalizaciju institucija protiv nezavisnog novinarstva.

Slučajevi motivirani neznanjem i netolerancijom pokazuju nedovoljnu svijest i edukaciju o pravima novinara i važnosti slobode izražavanja, što često vodi do nenamjernih, ali i dalje štetnih ograničenja rada medija.

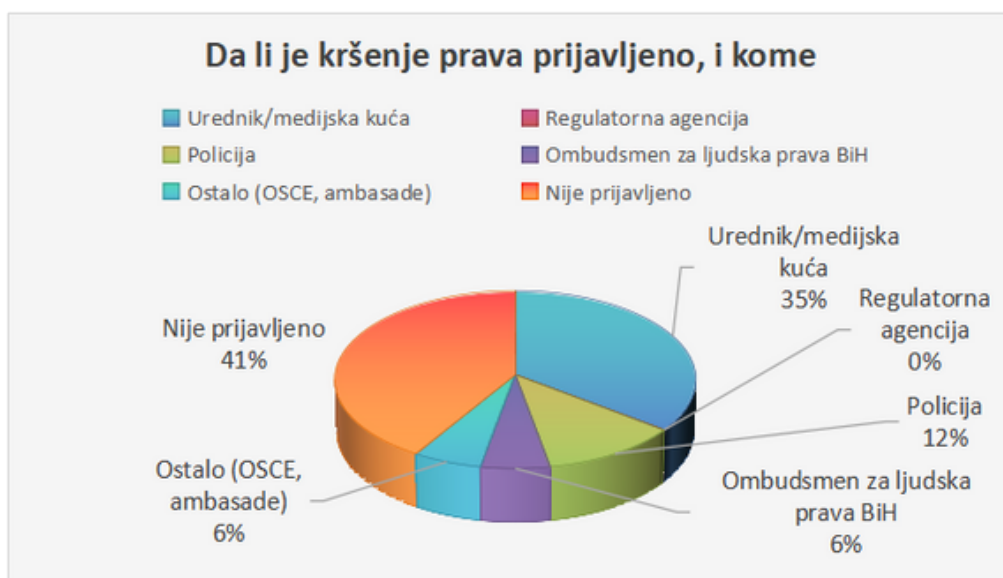
Napadi motivirani mržnjom prema medijima reflektuju društveni kontekst u kojem novinari mogu biti stigmatizirani ili doživljeni kao „krivci“ za različite probleme, dok manji broj prijava motiviran manipulacijom javnim medijima, cenzurom i ličnom osvetom ukazuje na individualne i organizacijske pokušaje kontrole sadržaja ili ličnih interesa.

Proizilazi da zaštita novinara mora biti višeslojna: politički pritisci zahtijevaju institucionalne mehanizme i zakonske regulative, dok su društvene i unutrašnje prijetnje (netolerancija, mržnja, cenzura) problem koji se rješava kroz edukaciju, profesionalizaciju medija i podizanje svijesti u društvu.

Iz dalje analize prijava proizlazi da od ukupno 17 evidentiranih slučajeva kršenja prava i sloboda novinara, **7 novinara nije podnijelo prijavu nadležnoj osobi ili instituciji**, dok su ostali aktivno tražili zaštitu svojih prava.

Najveći broj prijava, kao reakcija novinara na kršenje njihovih prava i sloboda, upućen je urednicima i medijskim kućama za koje novinari rade, što ukazuje na unutrašnje probleme u medijskim organizacijama i pritiske unutar radnog okruženja.

Drugi dio prijava upućen je policiji, Udruženju BH novinari, OSCE-u i stranim ambasadama u Bosni i Hercegovini, što pokazuje da novinari traže vanjsku podršku i mehanizme zaštite kada lokalni izvori zaštite nisu dovoljno efikasni ili dostupni.

Grafikon br. 5

Iz ove analize proizilazi da novinari u lokalnoj zajednici djelomično koriste dostupne mehanizme zaštite, ali postoji značajan broj slučajeva u kojima se kršenja prava ne prijavljuju, što može biti posljedica straha, nedovoljnog poznavanja prava ili nepovjerenja u institucije.

Dominacija prijava upućenih urednicima i medijskim kućama ukazuje na prisutnost unutrašnjih pritisaka u medijskim organizacijama, dok prijave vanjskim institucijama pokazuju potrebu za dodatnom podrškom i efikasnijim sistemima zaštite. Sve to sugeriše da, i pored formalno dostupnih mehanizama, novinari i dalje rade u nepovoljnoj klimi, gdje postoji kontinuirana prijetnja kršenju njihovih prava, te je neophodno jačati svijest, edukaciju i preventivne mjere unutar medijskih kuća i lokalne zajednice.

Indikativno je da od 10 prijavljenih slučajeva kršenja prava i sloboda novinara više od polovine, tačnije **6 slučajeva, nije imalo konkretan ishod**. Ovaj podatak jasno ukazuje na ozbiljan problem u efikasnosti postojećih mehanizama zaštite i procesuiranja prijava.

Nepostojanje konkretnih rezultata po upućenim prijavama u velikom broju slučajeva ne samo da oslabljuje osjećaj sigurnosti među novinarima, već može dovesti i do samocenzure, smanjenja kvaliteta izvještavanja i ograničavanja slobode medija u lokalnoj zajednici.

Također, i podaci Linije za pomoć novinarima ukazuju da tek jedna četvrtina prijavljenih slučajeva bude riješena u korist novinara. Kroz pravosudni sistem te preko Linije za pomoć novinarima, trenutno se rješava 30 slučajeva u Bosni i Hercegovini, a 1 predstavka se rješava pred Evropskim sudom za ljudska prava. Pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine su 3 apelacije, što znači da ipak postoje sudski postupci pokrenuti s ciljem zaštite prava na slobodu izražavanja.

Ovaj rezultat naglašava potrebu za dodatnom i kontinuiranom edukacijom svih aktera u zajednici – od samih novinara, urednika i medijskih kuća, do lokalnih vlasti, pravosudnih institucija i potencijalnih kršitelja prava. Edukacija bi trebala obuhvatiti prepoznavanje kršenja prava, korištenje dostupnih mehanizama zaštite, obaveze institucija u procesu rješavanja prijava, kao i važnost donošenja pravovremenih i adekvatnih odluka. Samo kroz koordiniranu edukaciju i podizanje svijesti svih uključenih strana moguće je unaprijediti praksu zaštite novinara, osigurati njihovu sigurnost i omogućiti nesmetan, slobodan i profesionalan rad medija u lokalnoj zajednici.

Indikativno je da 11 prijavitelja smatra da postoji opasnost od novih napada ili ponovnog kršenja njihovih prava, što ukazuje na kontinuiranu prisutnost prijetnji i nepovoljnu klimu za medijske slobode u lokalnoj zajednici i šire u Bosni i Hercegovini. Ova situacija odražava složen kontekst u kojem novinari rade – kombinaciju političkih pritisaka, internog autoriteta urednika i opće nepovjerenje prema institucijama, što sve zajedno otežava sigurnost i slobodu novinarskog rada.

Grafikon br. 6

Takvi podaci naglašavaju potrebu za kontinuiranim edukativnim i preventivnim programima, poput info sesija i radionica koje organizuje Lokalna fondacija Zenica, kao i za aktivnijom primjenom mehanizama zaštite, kako bi se osigurala bolja sigurnost novinara i jačala svijest o njihovim pravima u lokalnoj zajednici.

Iz provedene analize i dobijenih rezultata nedvosmisleno proizilazi nekoliko ključnih izazova u zaštiti prava i sloboda novinara u lokalnoj zajednici:

- Novinari su često nedovoljno informisani o svojim pravima i dostupnim mehanizmima zaštite. Zbog nedostatka znanja o različitim oblicima kršenja prava i sloboda, često ne prepoznaju potencijalne prijetnje, ne prikupljaju dokaze i ne prijavljuju kršenja nadležnim institucijama, što dodatno ugrožava njihovu profesionalnu sigurnost.
- Medijske kuće nemaju uspostavljene adekvatne preventivne i reaktivne mehanizme zaštite unutar svojih organizacija. Uredništva i urednici često nemaju potrebna znanja niti izgrađene kapacitete za prepoznavanje potencijalnih kršenja prava novinara i odgovarajuću reakciju u slučaju incidenata, što može dovesti do unutrašnjih pritisaka, cenzure ili mobinga.
- Lokalna vlast u mnogim slučajevima ne prepoznaje javni interes u objavljivanju informacija i radu medija, što se manifestuje kroz ograničavanje pristupa sjednicama i informacijama, kao i kroz ignorisanje prijave novinara.
- Šira zajednica nema razvijenu svijest o značaju rada medija i uloge novinara u javnom interesu, što dodatno otežava podršku medijima i normalno funkcionisanje slobodnog novinarstva. Nedostatak razumijevanja i podrške od strane građana često stvara atmosferu da su novinari „krivci“ za probleme u društvu, što dodatno povećava rizik od verbalnih prijetnji i pritisaka.

Svi ovi faktori zajedno ukazuju na potrebu za sveobuhvatnom strategijom koja uključuje edukaciju novinara i urednika, uspostavljanje jasnih mehanizama zaštite unutar medijskih kuća, efikasnije funkcionisanje postojećih mehanizama zaštite, osnaživanje odgovornosti lokalnih vlasti, te podizanje svijesti zajednice o važnosti slobodnog i sigurnog novinarstva. Takav pristup neophodan je kako bi se osiguralo da novinari mogu nesmetano obavljati svoj posao u javnom interesu, bez straha od prijetnji, napada ili drugih oblika pritiska.

IV PREPORUKE ZA EFIKASNIJU ZAŠTITU NOVINARA I MEDIJSKIH RADNIKA

Na osnovu analize prijavnih formulara i identifikovanih izazova u lokalnoj zajednici, mogu se definirati sljedeće preporuke za unapređenje zaštite novinara i medijskih sloboda:

- **Edukacija ključnih aktera** – Organizovati kontinuirane edukacije za novinare, medijske kuće, lokalne institucije i članove zajednice o pravima i slobodama novinara, te značaju slobode pristupa informacijama.
- **Ciljana edukacija novinara** – Osigurati obuke o mehanizmima zaštite, uključujući prepoznavanje potencijalnih prijetnji i kršenja prava, plan djelovanja u slučaju napada, te pravilno prikupljanje i dokumentovanje dokaza i obavezno podnošenje prijava.
- **Edukacija političkih predstavnika** – Osigurati redovnu edukaciju izabranih političara o značaju medija i medijskih radnika u javnom interesu, uz naglasak da je sloboda informacija javno dobro koje mora biti dostupno svima.
- **Jačanje novinarske solidarnosti** – Potaknuti saradnju i umrežavanje novinara kroz članstvo u udruženjima i platformama poput Udruženja BH novinari i SafeJournalists, kako bi se osigurala podrška i zajedničko djelovanje u slučaju kršenja prava.
- **Unapređenje postojećih mehanizama zaštite** – Ojačati kapacitete HelpLine-a (Linija za pomoć novinarima pri BH novinarima) kroz dodatnu stručnu i finansijsku podršku, čime se povećava dostupnost i efikasnost sistema zaštite.
- **Efikasnije djelovanje policije i pravosuđa** - Poboljšati saradnju sa kontakt-tačkama u policijskim i pravosudnim strukturama kako bi se osigurala brza istraga i provođenje krivičnih postupaka u slučajevima ugrožavanja novinara.
- **Međunarodna podrška** – Povećati podršku organizacijama civilnog društva, uključujući strukovna udruženja novinara, kao i druge organizacije civilnog društva, posebno na lokalnom nivou, kroz savjetodavne, edukativne i finansijske mehanizme.
- **Fond za pravnu odbranu novinara** – Uspostaviti Fond koji bi obezbijedio finansijsku i pravnu pomoć novinarima u građanskim i krivičnim postupcima vezanim za njihov profesionalni rad.

V ZAKLJUČAK

Analiza prijava i lokalnog i nacionalnog konteksta pokazuje da se novinari u lokalnoj zajednici svakodnevno suočavaju s različitim oblicima pritisaka i kršenja svojih prava, uključujući uskraćivanje pristupa informacijama, verbalne prijetnje, pritiske urednika i cenzuru. Većina kršenja prava motivisana je pokušajem suzbijanja kritike vlasti, neznanjem, netolerancijom ili ličnom osvetom, a glavni počinioci su politički funkcioneri, nadređeni i pojedini građani. Pritom, nedovoljna informisanost novinara o njihovim pravima, slabi preventivni mehanizmi unutar medijskih kuća, te ograničena efikasnost lokalnih institucija dodatno otežavaju zaštitu medijskih sloboda.

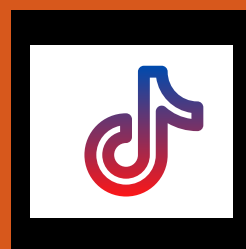
Neophodno je kombinirati dvije ključne dimenzije: edukaciju svih aktera (novinara, urednika, lokalne vlasti i zajednice) o pravima, mehanizmima zaštite i odgovornosti, te praktičnu podršku kroz uspostavljene efikasne mehanizme zaštite, pravnu pomoć i mreže solidarnosti. Samo kroz ovakvu sveobuhvatnu strategiju moguće je unaprijediti sigurnost novinara, osigurati slobodu izražavanja i jačati medijske slobode u lokalnoj zajednici.

Funded by
the European Union

safejournalists.net

„Ovaj Izvještaj “Prava i slobode novinara u Bosni i Hercegovini: lokalna perspektiva” je izrađen uz finansijsku podršku Evropske unije. Za sadržaj ovog dokumenta isključivo je odgovorna Lokalna fondacija Zenica i ni pod kojim uslovima se ne može smatrati da odražava stavove Evropske unije.“